

5

Eiere og organisering av kraftsektoren

- Eiere og selskapsformer
- Organisering og restrukturering i kraftsektoren
- Selskaper innen ulike virksomhetsområder
- Statnett SF
- Regnskapsmessige nøkkeltall for kraftselskapene

5.1 Eiere og selskapsformer

5.1.1 Eiere

Alle som skal levere og omsette elektrisk energi må ha omsetningskonsesjon, jf. kapittel 4.3.4. 1. januar 2006 var det til sammen 345 selskaper med omsetningskonsesjon i Norge⁵. Holdingselskaper uten egen konsesjonspliktig virksomhet er ikke inkludert i dette tallet.

Tabell 5.1 viser hvordan eierskapet til selskapene med omsetningskonsesjon fordeler seg. Det framgår at 232 selskaper er helt eller delvis kommunalt eid, og at 143 av disse kun har kommunale eiere. Et selskap som bare har kommunale eiere kan likevel ha flere kommuner som eiere. Tabellen sier således ikke noe om antall eiere i hvert selskap. Mange selskaper har flere eiere og det er stor grad av kryss-eierskap i sektoren.

Kommunene og fylkeskommunene eier om lag 50 prosent av produksjonskapasiteten i landet. Staten, gjennom Statkraft SF, eier om lag 37 prosent og private selskaper om lag 13 prosent⁶.

Staten eier store deler av sentralnettet. I tillegg eier private selskaper, fylkeskommuner og kommuner noe av sentralnettet. Statens eierskap til sentralnettet forvaltes gjennom Statnett SF. Kommuner og fylkeskommuner eier det meste av regionalnettene og de lokale distribusjonsnettene.

Det er private eierinteresser innenfor alle virksomhetsområdene (produksjon, overføring og omsetning). Om lag 49 prosent av selskapene der det kun er private eierinteresser er rene omsetningsselskaper.

⁵ Kommuner som videreselger konsesjonskraft til energiverk hvor de ikke har eierandeler, og selskap som har konsesjon med forenklete vilkår (jf. kap. 4.3.4) er ikke inkludert (industriverk).

⁶ Flere selskaper har blandet fylkeskommunalt, kommunalt, statlig og privat eierskap. Den prosentvise fordelingen er knyttet til majoritets-eier.

Tabell 5.1 Eierskap per 1. januar 2006

Eierskap	Eierandel	Eneeier
Kommunale eiere	232	143
Fylkeskommunale eiere	35	12
Statlig eier	28	9
Private eiere	159	83

Kilde: NVE

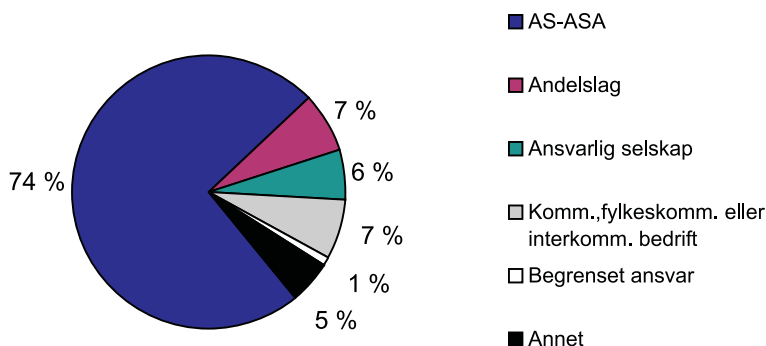
Utenlandske eierinteresser er relativt begrenset i norsk kraftforsyning, men det er enkelte utenlandske selskaper som har fått omsetningskonsesjon i Norge. Disse driver i all hovedsak handel i engrosmarkedet/spotmarkedet. I tillegg har utenlandske foretak kjøpt eierandeler i norske selskaper som har omsetningskonsesjon eller opprettet egne norskregistrerte datterselskaper. De utenlandske eierinteressene er i stor grad konsentrert om selskaper som driver omsetning, men også eierandeler i produksjons- og nettvirksomhet forekommer.

5.1.2 Selskapsformer

I de senere år har mange kraftselskaper blitt omdannet fra kommunale bedrifter til aksjeselskaper, og 74 prosent av alle selskaper i kraftsektoren er nå organisert som aksjeselskaper. I figur 5.1 er den selskapsmessige organiseringen per 1. januar 2006 illustrert.

En årsak til at mange eiere velger aksjeselskap som selskapsform er at energilovforskriften krever at omsetningskonsesjonærer fører regnskap etter regnskapsloven. I et aksjeselskap har eieren også mulighet til å begrense sitt økonomiske ansvar. Eieren er ansvarlig for den innskutte aksjekapitalen, men ikke for gjeld som selskapet måtte ha. I fylkeskommunale og kommunale bedrifter er eierne uansett ansvarlig for all virksomhet i bedriften, også gjelden.

Statens eierskap er forvaltet gjennom statsforetakene Statnett og Statkraft.

Figur 5.1 Selskapsformer

Kilde: NVE

Organisering som statsforetak innebærer at staten må være eiere. For øvrig er det ikke store forskjeller mellom statsforetak og aksjeselskap. Statkraft ble omorganisert til aksjeselskap 1. oktober 2004, men dette aksjeselskapet er underlagt og heleid av Statkraft SF.

Stadig flere selskaper organiseres som konsern. Nærmere 48 prosent av alle omsetningskonsesjonærer er organisert i en konsernstruktur. Om lag 61 prosent av morselskapene har selv konsesjonspliktig virksomhet, mens de resterende ikke driver slik virksomhet.

Per 1. januar 2006 var det totalt 56 konsern med til sammen 143 datterselskaper. Datterselskaper som skal drive konsesjonspliktig virksomhet må ha egen omsetningskonsesjon. Konserndannelser medfører således en økning i antall konsesjonærer.

5.2 Organisering og restrukturering i kraftsektoren

5.2.1 Organisering

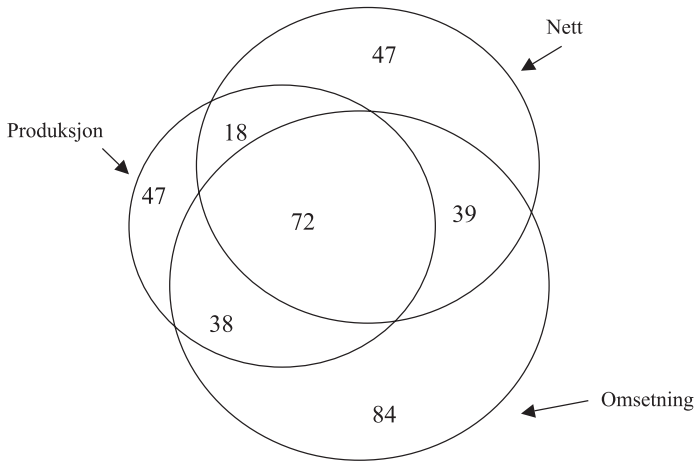
Kraftsektoren er organisert på ulike måter rundt aktivitetene produksjon, overføring og omsetning av kraft. Avhengig av hvilken virksomhet som drives betegnes ofte selskapene som produksjonsselskaper, nettselskaper,

omsetningsselskaper, vertikalt integrerte selskaper eller industriverk, i noen tilfeller omtalt under samlebetegnelsen energiverk. I tillegg er det etablert selskaper som kun driver megling og formidling av kraftkontrakter.

Alle som skal levere og omsette elektrisk energi må ha omsetningskonsesjon. Figur 5.2 viser antall selskaper med omsetningskonsesjon fordelt på ulike former for virksomhet per 1. januar 2006. Sirklene som overlapper hverandre illustrerer i hvor stor grad selskapene driver ulike former for virksomhet. Av figuren framgår det for eksempel at det er 72 selskaper som driver både produksjon, nettvirksomhet og omsetning, og at 47 selskaper driver bare nettvirksomhet. Totalt er det 345 selskaper som har omsetningskonsesjon.

Figur 5.3 viser utviklingen i de ulike virksomhetsformene i årene 1998-2005. Fra figuren ser en at antall vertikalt integrerte selskaper⁷ har blitt redusert i denne perioden, noe som blant annet skyldes sammenslåinger til større vertikalt integrerte selskaper. Antall selskaper (juridiske enheter) som kun driver konkurranseutsatt virksomhet har vært økende siden 1998, med unntak av 2001.

⁷ Med vertikalt integrerte selskaper menes her selskaper som driver nettvirksomhet og omsetnings- og/eller produksjonsvirksomhet innen samme juridiske enhet.

Figur 5.2 Omsetningskonsesjonærer etter virksomhet

Kilde: NVE

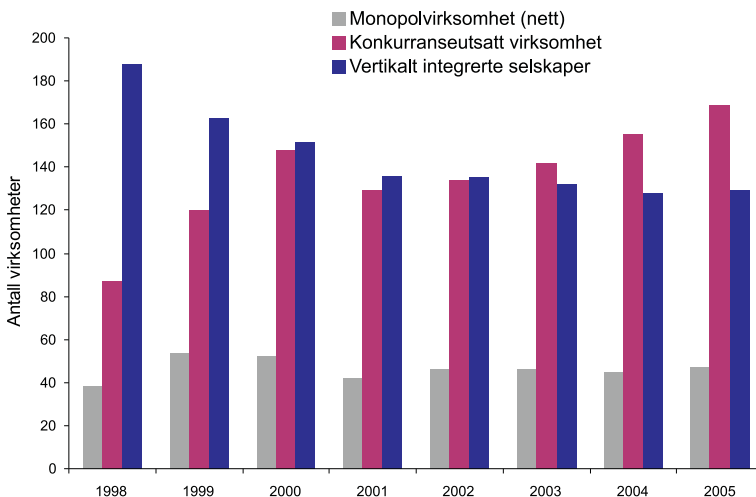
I løpet av 2005 steg antallet konsesjonærer som kun driver konkurranseutsatt virksomhet til 169, fra 87 i 1998.

For å gjennomføre det nye elmarkedsdirektivet (Direktiv 2003/54/EF) i norsk rett, ble et forslag til endringer i energiloven fremlagt for Stortinget våren 2006. Forslaget inneholdt blant annet krav om selskapsmessig og funksjonelt skille mellom nettvirksomhet og konkurranseutsatt virksomhet i kraftselskapene.

5.2.2 Restrukturering av kraftbransjen

Med bakgrunn i dereguleringen av energisektoren i Europa pågår det en omstrukturering av kraftnæringen i de fleste europeiske land, også på tvers av landegrensene.

I Norge har mange kommuner og fylkeskommuner solgt ut eierandeler i kraftselskapene. Samtidig er det blitt etablert større regionale kraftselskaper

Figur 5.3 Utvikling i virksomhetsformer 1998 - 2005

Kilde: NVE

som for eksempel Lyse, Agder Energi, BKK og Skagerak Energi, dels gjennom erverv og dels ved fusjoner.

Det har de fire siste årene vært en betydelig nedgang i restruktureringstakten i Norge i forhold til årene 1999-2001. I 2005 opplevde man en ytterligere nedgang i restruktureringstakten, både i antall transaksjoner og verdier på eierskiftene. Total verdi i 2005 var nær 1,5 milliarder kroner, mens det i 2004 var ca. 16 milliarder kroner og i 2003 ca. 9 milliarder kroner.

Det ble i 2005 omsatt eierandeler i norske kraftselskaper for nær 0,9 milliarder kroner. Dette var en reduksjon i forhold til 2004, hvor det ble omsatt eierandeler for nær 9 milliarder kroner. Det ble totalt gjennomført 8 transaksjoner i 2005, mot 15 transaksjoner i 2004. Til sammenligning hadde man i 2000, som er året da man hadde flest transaksjoner, totalt 60. Omsatte eierposter i 2000 beløp seg til om lag 20 milliarder kroner⁸.

Restruktureringen uten omsetning av eierposter i den norske kraftbransjen har også avtatt i forhold til 2001

⁸ Tall i henhold til Pareto Securities

og 2000. Verdier tilsvarende om lag 17 og 30 milliarder kroner var omfattet av fusjoner i Norge i henholdsvis 2001 og 2000. Tilsvarende beløp i 2005 og 2004 var ca. 0,5 og 7 milliarder kroner.

5.3 Selskaper innen ulike virksomhetsområder

5.3.1 Produksjonsselskaper

Det er totalt 175 selskaper, av de ordinære omsetningskonsesjonærene, som produserer kraft i Norge. Av disse driver 47 selskaper kun med produksjon.

Tabell 5.2 gir en oversikt over de 10 største kraftprodusentene i Norge per 1. januar 2006.

De 10 største kraftprodusentene i Norge disponerer nesten 70 prosent av total midlere produksjonskapasitet i landet, og har installert omtrent den samme andelen av total effekt.

Av de 175 norske kraftprodusentene er 124 organisert som aksjeselskaper. De fleste produsentene er eid av fylkeskommuner og kommuner. Ofte eier flere kommuner kraftselskaper i fellesskap.

Tabell 5.2 De 10 største kraftprodusentene i Norge per 1. januar 2006

Produksjonsselskap	Midlere årsproduksjon		Installert effekt	
	(TWh)	Markedsandel (prosent)	MW	Prosent
Statkraft Energi AS/Statkraft SF	35,9	30,0	8 677	30,7
BKK Produksjon AS	6,9	5,8	1 612	5,7
Norsk Hydro ASA	6,9	5,8	1 527	5,4
E-CO Vannkraft AS	6,8	5,6	1 887	6,7
Lyse Produksjon AS	5,9	4,9	1 544	5,5
Agder Energi Produksjon AS	5,6	4,7	1 188	4,2
Skagerak Kraft AS	4,0	3,4	1 056	3,7
Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk FKF	3,3	2,8	744	2,6
Trondheim Energiverk Kraft AS	3,2	2,7	746	2,6
Otra Kraft AS	2,6	2,2	870	3,1

Tabellen omfatter ikke eierinteresser i andre selskap, med unntak av Norsk Hydro, hvor tallene inkluderer Norsk Hydro Produksjon AS og Norsk Hydro ASA

Kilde: NVE

Mange av de privateide produksjons-selskapene er industriverk som i all hovedsak produserer kraft til egen industrivirksomhet. Disse selskapene har omsetningskonsesjon etter forenklede vilkår, jf. kapittel 4.3.4. 35 produsenter har konsesjon med forenklede vilkår. Disse er ikke inkludert i oversikten ovenfor.

5.3.2 Nettselskaper

Et nettselskap kan eie lokalnett, regionalnett og/eller sentralnett. Totalt er det 176 selskaper som har nettvirksomhet på ett eller flere nivå. 47 av selskapene er rene nettselskaper. De øvrige selskapene driver i tillegg til nett også produksjon og/eller omsetningsvirksomhet, jf. figur 5.2. De fleste nettselskapene er helt eller delvis eid av en eller flere kommuner. Statnett SF, som eier om lag 87 prosent av sentralnettet, er eid av staten.

114 av de 176 selskapene som driver nettvirksomhet er organisert som aksjeselskaper, 22 som andelslag og 16 som kommunale, fylkeskommunale eller interkommunale bedrifter.

Tabell 5.3 viser de 10 største nettselskapene og distribusjonsdelen av vertikalt integrerte selskaper per 1. januar 2005 fordelt etter antall kunder og sluttlevering.

5.3.3 Vertikalt integrerte selskaper

Vertikalt integrerte selskaper eier både nett og kraftproduksjon og/eller kraftomsetning. Eksempelvis selger noen av disse selskapene kraft til sluttbrukere i det området der de selv har fordelingsnett, samt at de ofte også konkurrerer om sluttbrukere i andre nettselskapers områder.

Det er totalt 129 selskaper som driver både konkurranseutsatt virksomhet (produksjon og/eller omsetning) og nettvirksomhet. Av disse driver 72 selskaper både produksjon, omsetning og nettvirksomhet. 72 av de vertikalt integrerte selskapene er organisert som aksjeselskaper.

Gjennom konserndannelser oppstår nye former for vertikal integrering, for eksempel ved at rene nettselskaper er organisert under konsern hvor det er produksjon og omsetning i andre daterselskaper. Tallene overfor gjelder vertikalt integrerte selskaper som driver nettvirksomhet og omsetnings- og/eller produksjonsvirksomhet innen samme juridiske enhet.

5.3.4 Omsetningsselskaper

Omsetningsselskaper kjøper kraft i markedet for videresalg. Disse selskapene kan eksempelvis være enkeltstående selskaper eller de inngår i en vertikalintegreert enhet.

Tabell 5.3 De 10 største nettselskapene (distribusjonsnett) per 1. januar 2005

Nettselskap	Antall kunder	Overført mengde GWh/år
Hafslund Nett AS	515 152	14 407
Agder Energi Nett AS	180 588	3 557
Skagerak Nett AS	176 302	4 546
BKK Nett AS	171 952	4 404
Lyse Nett AS	113 100	3 489
Eidsiva Energinett AS	102 995	2 489
Fortum Distribusjon AS	95 308	2 135
Trondheim Energiverk Nett AS	90 767	2 253
Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk FKF	77 572	1 921
Troms Kraft Nett AS	62 247	1 905

Kilde: NVE

Tabell 5.4 De 10 største omsettere av energi i 2004 (GWh/år)

Selskap	Total omsetning	Husholdninger Hytter/fritidshus	Annen virksomhet*
Statkraft SF**	18498	0	18498
Norsk Hydro Produksjon AS	14798	0	14798
Fjordkraft AS	8410	3944	4466
Hafslund Strøm AS	7266	3700	3566
LOS AS	3116	1594	1521
Lyse AS	3026	1650	1376
Troms Kraft Marked AS	2863	896	1967
Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk FKF	2480	733	1747
Norske Shell AS	2038	1328	710
Fortum Markets AS	2018	902	1117

*Industri og annen næringsvirksomhet

**Fo.m. omdannelsen av Statkraft til aksjeselskap i 2004, håndteres denne omsetningen gjennom Statkraft Energi AS

Kilde: NVE

Totalt er det 233 selskaper som driver kraftomsetning, 84 av disse selskapene har omsetning som eneste virksomhet. De fleste omsetningsselskapene er organisert som aksjeselskaper.

Tabell 5.4 viser de 10 største omsettere av elektrisk energi fordelt etter levering til sluttbrukere i 2004. Tabellen viser total omsetning og omsetning fordelt på husholdninger (inkludert hytter og fritidshus) og annen virksomhet. De to største omsetterne, Statkraft og Norsk Hydro Produksjon, leverer kun til industri og næringsvirksomhet.

5.3.5 Kraftmeglere

Kraftmeglere kjøper ikke kraft selv, men formidler kjøp og salg av kraft på vegne av en kunde. Virksomhet som megler krever ikke omsetningskonsesjon.

5.4 Statnett SF

Statnett SF har ansvaret for å bygge og drive sentralnettet. Foretaket er operatør for hele sentralnettet. Statnett SF har også systemansvaret på kort og lang sikt. Å være systemansvarlig inne-

bærer at foretaket koordinerer driften av det samlede norske kraftsystemet slik at produksjonen av kraft til enhver tid er lik forbruket.

Gjennom St.meld. nr. 18 (2003–2004) Om forsyningssikkerheten for strøm mv. ble det foretatt en klargjøring av den systemansvarliges ansvar i svært anstrengte kraftsituasjoner. Statnett har ansvaret for løpende å utrede og utvikle nødvendige virkemidler for å sikre momentan balanse gjennom perioder med en svært anstrengt kraftsituasjon. Statnett har også ansvaret for å løpende vurdere hvorvidt nye virkemidler er nødvendig for å sikre den momentane balansen på en bedre måte enn i dag.

Videre spiller Statnett en sentral rolle i utvikling og drift av overføringsforbindelsene til utlandet. Dette innebærer blant annet et utstrakt samarbeid med de systemansvarlige selskapene og regulatorne i de andre nordiske landene. Dette samarbeidet er et viktig grunnlag for det nordiske kraftmarkedet. De nordiske systemansvarlige deltar i samarbeidsorganisasjonen Nordel, jf. Nordels hjemmeside www.nordel.org. De nordiske regulatorne deltar i

samarbeidsorganisasjonen NordREG. Det nordiske kraftmarkedet er nærmere omtalt i kapittel 7.4 og 7.5.

Sammen med Affärsverket Svenska Kraftnät eier Statnett SF i dag like deler av Nord Pool ASA. Nord Pool er den nordiske kraftbørsen som organiserer det fysiske og de finansielle markedene for krafthandel. Nord Pool og disse markedene er nærmere omtalt i kapittel 7.

5.5 Regnskapsmessige nøkkeltall for kraftselskapene

Kraftselskapene hadde i 2003 et driftsresultat på 19,4 milliarder kroner, mot 18,8 milliarder kroner i 2002. Årsresultatet var 10,6 milliarder kroner i 2003 mot 10,5 milliarder kroner året før. Utbetalt utbytte i 2003 var på 5,4 milliarder kroner, mens det i 2002 var på 6,2 milliarder kroner. Dette utgjorde ca.

51 prosent av årsresultatet i 2003. Dette er en reduksjon fra 2002 da utbyttet utgjorde ca. 59 prosent av årsresultatet. Bokført totalkapital i 2003 var 280,3 milliarder kroner, med en bokført egenkapitalandel på om lag 48 prosent.

Totalkapitalens rentabilitet før skatt – totalrentabiliteten⁹ – lå på 8,1 prosent både i 2003 og 2002. Ved beregning av totalrentabiliteten er det tatt hensyn til finansinntekter, men ikke ekstraordinære poster. Egenkapitalrentabiliteten¹⁰ etter skattekostnader ble redusert fra 9,4 prosent i 2002 til 8,2 prosent i 2003.

⁹ Totalrentabiliteten = ((resultat før ekstraordinære poster + rentekostnader) / gjennomsnittlig totalkapital) x 100. Gjennomsnittlig totalkapital er snittet av totalkapitalen per 1.1. og 31.12.

¹⁰ Egenkapitalrentabilitet etter skatt = ((resultat før ekstraordinære poster – skattekostnad) / gjennomsnittlig egenkapital) x 100. Gjennomsnittlig egenkapital er snittet av egenkapitalen per 1.1 og 31.12.

Tabell 5.5 Regnskapsmessige nøkkeltall 2001 – 2003

Regnskapsmessige nøkkeltall, milliarder kroner	2001	2002	2003
Driftsinntekter	90,5	98,7	122,1
Driftsresultat	17,9	18,8	19,4
Resultat før ekstraordinære poster	14,0	15,7	16,5
Resultat før skattekostnader	14,0	15,4	17,0
Årsresultat	9,0	10,5	10,6
Utbytte	6,8	6,2	5,4
Omløpsmidler	47,2	62,7	46,6
Kraftstasjoner, fallretter, reguleringer	89,6	109,9	93,5
Nettanlegg	47,7	48,5	48,3
Øvrige anleggsmidler	67,8	81,4	91,9
Kortsiktig gjeld	38,8	49,3	39,4
Langsiktig gjeld	93,8	115,6	106,0
Egenkapital	119,8	121,6	134,9
Totalkapital	252,5	286,5	280,3
Totalrentabilitet før skatt, prosent	8,0	8,1	8,1
Egenkapitalrentabilitet etter skatt, prosent	7,9	9,4	8,2